

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET

NUMMER 4 - 2017 - 23. ÅRGANG

**Det var en gang en stasjon...
Fra loftet på prestegården og frem i lyset
Streiken på Sørumsand Trevarefabrikk 1916
Fra verksted til vingård
Årsmøteinnkalling**

Styrets spalte

Av Louise Nordli Fjelland

Styremedlem i Blaker og Sørum Historielag

I forrige nummer ble jeg overrakt «stafettpinnen» fra Elin Mørk til å skrive i denne spalten, og jeg kan begynne med å si litt om meg selv.

Opprinnelig kommer jeg fra Lillehammer, men flyttet derfra i studietiden, og har siden bodd i Bergen, London, Milano og Oslo før jeg kom til Frogner med familien for drøye ti år siden. Siden min mann er fra Rælingen og jeg altså fra Lillehammer, var det naturlig å trekke nordover da vi skulle ut av Oslo. At vi valgte nettopp Frogner var nok ganske tilfeldig, men det startet med et ønske om tilgjengelighet til toget. Da vi tittet nærmere på Frogner oppdaget vi et koselig, lite sted som hadde «alt»; foruten togstasjon og nærhet til E6, Oslo, Gardermoen og Lillestrøm var det både skole, idrettsanlegg, butikk, bibliotek, legesenter og helsestasjon.

Ikke lenge etter at vi hadde flyttet til Frogner kom jeg over Kristian Lieunghs bok *Minner fra Frogner* på biblioteket. De nære historiene fra oppveksten hans på Frogner i mellomkrigstida og under 2. verdenskrig ga vårt nye hjemsted et nytt innhold. Plutselig fikk jeg referansepunkter til omgivelsene, og en dypere

følelse av tilhørighet. Da merket jeg selv hvordan kunnskap om lokalhistorie kan bidra til å gi røtter.

Historieinteressert har jeg nok vært så lenge jeg kan huske; drømmen som liten var å bli arkeolog. På Lillehammer hadde vi det fantastiske friluftsmuseet Maihaugen, som ble flittig brukt av oss lillehamringer i hverdagen. Vi gikk turer der, vi feiret Barnas Dag med Olabilløp og turnoppvisning, tok konfirmasjonsbilder der, jogget der i gymtimene, hadde «Gammeldags skole» og feiret Sankthans der; for å nevne noe. Interessen for lokalhistorie fikk jeg også fra gymnastiden der vi elever, på grunn av nært forestående vinter-OL, fikk ha valgfag med lokalhistorie og byvandring på timeplanen.

Medlem av Blaker og Sørum Historielag har jeg vært siden vi flyttet til Frogner, men da de søkte etter frivillige i Sørum-Speilet 2016, slo jeg til. Jeg ble tatt imot på enestående vis, og det har vært en opplevelse å komme inn i Historielaget som frivillig og styremedlem. Folk jeg har blitt kjent med gjør meg stum av beundring. Varme, kunnskapsrike, arbeidsomme og reale mennesker som ikke er så opptatte av å lete etter problemer, men finner muligheter.

Jeg har fått være med på egne "Kjenn

din bygd"-turer, og har sett Blaker og Sørums kroker og kriker, som jeg kanskje aldri ville ha oppdaget ellers. Jeg er dypt takknemlig for å ha fått lære bygda, Historielaget, lokalhistorien og folk i bygda å kjenne.

Jeg gir med dette stafettpinnen videre til styremedlem Kjell Kurland.

MED ØNSKE OM EN RIKTIG GOD JUL,

Louise Nordli Fjelland

Arrangement 9. februar 2018

Velkommen til Blaker og Sørum Historielags arrangement «Fjøsloftet»!

9. februar kl. 19 blir det åpen kveld på Bestefarshuset på Blaker med ord og uttrykk fra Blaker, arrangert av Historielaget.

Følg med på våre nettsider og facebook-sider for mer info. Velkommen!

Dialektord fra Blaker

Vi har samlet noen lokale ord og uttrykk som vi ønsker å dele med våre lesere:

1. Hærs = Hals
2. Fatati = Det tar fyr
3. Dikk = Dere
4. Vørslaus = Likeglad
5. Vømmøl = Vadmel
6. Vømlemaga = Magesyke
7. Likoverveg = Snarvei

8. Stølle = Tulling
9. Sneis = Type staur (spiss i begge ender), trer på kornband for tørking
10. Hærttjæu = Tallet 10

Redaksjonen tar gjerne imot innspill til flere lokale ord og uttrykk!

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET Medlemsblad for Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Asbjørn Langeland – 934 27 625
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Louise N. Fjelland – 913 00 787

Adresse

Aasgaardvegen 230
1923 Sørum

Telefon

Kåre A. Bøhler
Leder
Tlf. 938 76 365

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykket av

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

*Dette julekortet, som er fullt av jule-
symboler, ble sendt fra Oslo til Mork i desember 1924*

Innkalling til årsmøte i Blaker og Sørum Historielag

Det innkalles med dette til årsmøte i Blaker og Sørum Historielag:

Onsdag 14. mars 2018 kl. 18.00

Sted: Frogner kultursenter

Nærmere om faglig foredrag i forkant av møtet kommer i Sørum-Speilet nr. 1/2018, på vår Facebook-side og på vår hjemmeside www.sorumhistorie.no

Forslag til saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og saksliste
2. Valg av møteleder og referenter samt to til å skrive under protokollen
3. Årsberetning for 2017
4. Revidert regnskap for 2017
5. Forslag til Arbeidsplan for 2018
6. Forslag til Kontingent for 2019
7. Forslag til Budsjett for 2018
8. Innkomne saker
9. Valg av medlemmer til styret, til valgkomiteen, revisor med vara og utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag

Ad sak 8: Innkomne saker:

Saker til årsmøtet må være styret i hende senest 4 uker før årsmøtet, dvs. 14.02.2018.

Adresse: Blaker og Sørum Historielag v/ Kåre A. Bøhler, Aasgaardvegen 230, 1923 Sørum (e-post: alfrebo@online.no).

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet. Møtepapirene blir også lagt ut i møtelokalet.

NB! De som ønsker å få papirutgave av sakslisten og øvrige papirer i posten, kan bestille dette fra sekretær Louise N. Fjelland, tlf. 913 00 787 / louise@fjelland.net Stemmerett på årsmøtet har medlemmer som har betalt for foregående år, eller er innmeldt senest 6 uker før årsmøtet (jfr. Vedtektene §3).

Sørum, 24. november 2017

Kåre A. Bøhler (sign.)

Innhold

Styrets spalte	2	Fra loftet på Prestegården	12
Innkalling årsmøte	3	Streiken på Sørumsand Trevefabrikk	14
Det var en gang en stasjon...	4	Kulturfestivalen Høstdråper	18
Gamleskolen på Frogner	8	Julelunsj på Ålgård	19
Fra verksted til vingård	10	Valgfaget Levende Kulturarv	19

Det var en gang en stasjon...

Av Anne-Marie Lund

Det eneste som er helt sikkert når det gjelder framtida, er at det vil bli annerledes enn nå. Alt forandrer seg. Det som har skjedd med den lille grenda «mi», er ikke spesielt, mange har lignende historier å fortelle. Jeg forteller for å ta vare på minnene og håper at det kan vekke nostalgi og gjenkjennelse hos noen.

Stasjonsområdet på Kveli

Stasjonsområdet tidlig på 50-tallet. Fremdeles ble hestebindinga utenfor butikken brukt. Reklame for tobakk og øl var helt greit. Riktignok var det bare vørterøl å få kjøpt på Kveli, men Blue Master og Tiedemanns tobakk kunne du få! Stasjonen var rødmalt med grønne vinduslemmer, en skikkelig fargeklatt!

Da Urskog-Hølandsbanen ble bygd i 1896, ble det store forandringer i bygdene langs jernbanelinja. Den første tiden fraktet toget tømmer, men etterhvert også annet gods og mennesker. Til da hadde de gått eller brukt hest og vogn hvis de skulle ut av grenda en tur, men nå kunne de reise med «træinet» som stoppet flere ganger om dagen! (Jeg tror ikke at eldre folk visste at de snakket engelsk når de sa «træinet»!)

På mitt hjemsted, Kveli, hadde de til da vært nesten selvforsynte med alt, fra mat til håndverkstjenester, og det en ikke kunne få, nyttet det ikke å tenke på, som fanten sa i eventyret. Nå ble det annerledes, verden utenfor kom nærmere.

I 1903 ble det åpnet landhandel i et bolighus som allerede var bygd på stasjonstomta. To driftige søstre fra Kristiania, Natalie og Otilie Pedersen, startet med butikk der. Natalie var dessuten stasjonsmester på Kveli stasjon. I 1901 hadde hun giftet seg med Hjalmar Mørk fra Vest-Mork, så etterhvert flyttet de dit.

Flere stasjonsmestre og butikkeiere fulgte. Tidlig på 30-tallet ble det bygd et lite hus på trestolper på tomta, og dette fungerte som butikklokale fram til 1978.

«Tertitten» ble toget kalt, og den opptar mye plass i mine barndomsminner.

For oss som vokste opp i nærheten av stasjonen, var den en viktig del av dagliglivet, og vi savnet den da den ble borte. Minnene blir vekket til live hver gang jeg hører togfløyta fra Fossum når museumstoget har sine turer om sommeren og før jul. Er jeg i nærheten av stasjonen på Sørumsand slike dager, trekker jeg med velbehag inn lukta av røyken fra lokomotivet, og blir et øyeblikk ført tilbake til barndommen, til den gangen forventningene var flere enn bekymringene.

Tante Agnes var søster til faren min. Hun var på stasjonen i hele sitt voksne liv, fra midten av 20-åra til banen ble nedlagt i 1960. Etterpå var hun der i ytterligere åtte år som poståpner.

Tittelen hennes var egentlig «toge-
peditrise» på denne lille banen, men
alle sa stasjonsmester. Det var flere
kvinner som hadde en slik jobb på
Urskog-Hølandsbanen. Kvinner fikk
mindre lønn enn menn i samme
stilling, så det lønte seg for selskapet
å ansette noen kvinner. Disse damene
klarte jobben like godt som noen mann
dersom de fikk hjelp til de aller tyngste
takene. Men stort sett greide de seg fint
sjø!

Det var spennende å være på stasjonen
og følge med på det tante gjorde når
det kom tog. Noen ganger skulle togene
krysse på Kvevli. Da måtte hun gå ut
og dra i pensen, så togene kom inn
på riktig spor og ikke kolliderte, det
kunne blitt katastrofe. Om vinteren tok
hun alltid på seg votter, to par. Først
vanlige selbuvotter, og utenpå hadde
hun skinnvotter som ellers hang på en
spiker inne på stasjonen. Det var fordi
pensen var iskald, og for at hun skulle
få godt grep. Hun hadde også to flagg,
ett grønt og ett rødt. Det grønne brukte
hun alltid når toget skulle dra videre,
da visste lokføreren at det var klart. Så
peste loket seg i gang så røykskya la seg
over hele Kvevli!

Signalflagg ble altså brukt, men det var
også et annet signalsystem. Når tante
hadde sendt av gårde et tog, løp hun
inn og ringte på en stor telefon som
hang på veggen. Det var for å varsle de
andre stasjonsmestrene om at toget var
på vei fra Kvevli. Alle stasjonene hadde
sitt eget ringesignal, og jeg tror at Kvevli
hadde to korte og en lang «ring». Tante
kjente igjen alle signalene fra Skulle-
rud til Sørumsand, men de stod også
skrevet med prikker (kort) og streker
(lang) på en plakat på veggen ved siden
av telefonen. Det var bare en linje, så
når tante hørte signalet fra f.eks. Lier-
foss, visste hun at det enda var en stund
til toget var hos oss. Når det ble ringt
fra Mork eller Sørumsand, fikk hun
det travelt med å dra pensen hvis det
ble kryssing, eller få gods som skulle
sendes klart på plattformen. Så var det
å fly inn og hente flaggene før vi hørte
tutingen. Noen ganger hentet jeg dem
ut til henne. Så var alt klart, Tertitten
kunne bare komme!

På stasjonstomta var det nesten alltid
folk, i hvert fall når det var tog på vei.
Noen skulle reise, andre skulle møte
noen, og noen skulle sende gods. Noen
hadde bare vært på butikken for å

handle, og hvis det snart var ventet tog,
ble de værende så lenge for å se om det
kom kjentfolk å ta følge med hjem. Hele
dagen kom det innom noen som skulle
hente posten sin, særlig de dagene det
var «Indre». Nesten alle abonnerte på
lokalavisen.

På søndagskveldene om sommeren var
det alltid ekstra mange som samlet seg,
bare for å «se på toget». Da var nemlig
de fleste passasjerene folk som hadde
gjort den såkalte «Rundreisen». Det var
tog til Halden fra Oslo om morgenen,
båttur med «Turisten» gjennom slusene
i Haldenvassdraget, og nest siste etappe
med Tertitten fra Skullerud til Sørum-
sand, der de tok «storetoget» tilbake til
Oslo. Det var som et pust fra den store
verden å se alle disse byfolka som hang
ut av vinduene og på perrongene når
Tertitten stoppet på vår lille stasjon.
Ovenfor stasjonsområdet er det en
bergknaus som ble kalt «Bikkjeberja».
Der så det ut som rene fuglefjellet med
voksne og barn som hadde samlet seg
for å se på og vinke til turistene. Slike
rundreiser ble arrangert også før kri-
gen, og fram til jernbanen ble lagt ned
i 1960.

Det var mye annet som var moro med
Tertitten også. Den varslet med fløy-
ta når den kom, så vi lekte mye langs
linna, og togtidene kjente vi. Vi brukte
skinnegangen til å konkurrere om hvem
som kunne gå lengst på ei skinne uten
å miste balansen. Venninna mi påstod
hun hadde klart å balansere helt fra
Nebbenes til stasjonen, men når jeg var
sammen med henne, måtte vi i hvert
fall trå ned et par-tre ganger selv om
vi holdt hverandre i hendene. Noen la
femøringer på skinnene, og når toget
kjørte over dem, var det rart å se hvor
utrolig flate de ble. Dette var strengt
forbudt, de voksne sa at da kunne toget
spore av, men det skjedde aldri. Om
sommeren plukket vi markblomster i
skråningene. Det var ingen steder det
fantes så mange forskjellige slags blom-
ster som langs linna!

Det aller beste var å reise med Tertitten.
Om sommeren var det fint å stå ute
på perrongen og kjenne hår og kjole-
skjørt vifte i farten. Det var nok ikke
lov, men mer spennende ble det. Om
vinteren var det så hyggelig og lunt inne
på vognene der konduktøren stadig
kom og la i ovnen. En barnebillett til
Sørumsand kostet 30 øre, og jeg var
ikke store jenta før jeg fikk lov å reise

Tante Agnes (ca.1940)

alene med toget til Sørumsand for å
besøke slektninger som bodde der, eller
for å gjøre noen ærend for de voksne og
kjøpe is og «Donald» og «Alle Kvinner»
i kiosken før jeg reiste hjem.

At Tertitten måtte legges ned fordi den
ikke «lønte seg», skjønnte ikke vi ungene
så mye av. Vi var lei oss, for å ta bus-
sen gav oss ikke den samme fryden og
tryggheten vi følte når vi gikk inn på ei
tertittvogn. I ettertid syns vi at vi var
heldige som fikk ha det lille toget som
bakgrunn for mange av barndoms-
opplevelsene våre!

Men fremdeles var det liv ved stasjonen,
for stasjonen fungerte også som post-
hus. Adressen vår var «Kvevli st. UHB»
så lenge toget gikk. Senere ble det
«Kvevli p.å.», og til slutt «1935 Kvevli»
da postnumrene kom. Stasjonen hadde
to rom; kontor og venteværelse med en
åpning i mellom der det stod en stor
Jøtulovn. Den varmet opp begge
rommene. Inntil stasjonen lå pakk-
huset. Der var det vedstabler, gods som

skulle sendes eller hentes og ei tralle til å frakte tunge saker på.

Tante Agnes var poståpner helt fram til også poststedet Kvevli ble nedlagt i 1968, og vi fikk adressen «1925 Blaker». Det fulgte mye ansvar med denne jobben. Postanvisninger og giroblanketter var i bruk hver dag, og det var ofte store seddelbunker som skulle håndteres og passes på, selv på et lite sted som Kvevli. Som småjente elsket jeg å være inne på kontoret til tante, det var fryktelig mange spennende saker der! Men tante var streng og nøye på hva jeg fikk lov å se på. Det var egentlig bare fire ting jeg fikk lov til: Å sitte ved et av skrivebordene og tegne, å bla i frimerkeheftene, prøve alle stemplene på et ark (det var stempelputer i svart, rødt, grønt og blått og masse stempler, store og små), og det aller gjeveste: Hjelp til med å sortere posten og legge den i hyllene til hver enkelt husstand. Særlig før jul var det moro, for den gangen sendte folk masse julekort, og postsekken som tante bar inn fra toget, var veldig tung av kort og pakker. Da trengte hun i hvert fall hjelp! Slike ivrige «hjelpere» kan nok være mer til heft enn hjelp, men tante var tålmodig og glad i unger, så jeg kjente meg aldri i veien.

Butikken hadde mormor og morfar, Marie og Olav Nettet, kjøpt i 1939. Den ble solgt videre til tante Agnes i 1961. Hun hadde den til 1972, da overtok Eva Evensen som drev butikken til den ble lagt ned midt på 80-tallet. Dermed hadde jeg som barn ganske fri adgang til butikken og gikk nok litt i veien der også. Først var det morfar som styrte der, siden ble det tante Gudrun, Agnes' søster. Hun hadde mange problemer med helsa, men likte å være i aktivitet og treffe folk. Hun var født med en hofteskade, så hun haltet veldig. Dessuten fikk hun skarlagensfeber som barn, ble veldig syk, og etter det slet hun med en liten hjerneskada. Butikkjobben greide hun likevel godt. Men av og til var det greit å ha meg som «viserpike», så litt nytte gjorde jeg kanskje da.

Butikken var et lite, hvitt hus med bare ett rom. Kundeinngangen var mot plassen ved stasjonen og bakdøra mot hagen. Lager var det ute på bua. Her var det melsekker, kartonger med vaskepulver og såpe, dunker med parafin og salmiakk og grønnsåpe. Morfar trillet melsekkene på ei tralle ned til bua når de kom med toget. Han trillet dem også

bort til butikken og fylte opp de store skuffene på innsiden av disken med de forskjellige melsortene.

Når du kom inn i butikken, var disken rett framfor deg, med den store vekta midt på. Til venstre, i hjørnet, var det aller fineste, nemlig godteriskapet. Det var et høyt glass-skap med glasshyller. Nederst lå det «Toy» (etter hvert også «Sweet Mint», en deilig, rosa ballongtyggegummi) og karameller av flere slag. Her ble også skråtobakk og snus-esker oppbevart, morfar sa at det var jo tyggegummi for voksne karer, så det passet fint. Andre tobakksvarer lå utenfor skapet. På de to neste hyllene var det sjokolader i fine stabler, det peneste var stabelen med «Lohengrin». Øverst var det pastillesker og dropsposer. Men det gikk også an å kjøpe sukkertøy i løs vekt, i kremmerhus av papir. De røde dropsspannene fra Kielland stod på ei hylle under vinduet, ett for hver sort, «kongen av Danmark», «silkeputer», «bringebærdrops» m.m.

Ute i butikklokalet til venstre når du kom inn, var det hyller fra gulv til tak, der var glass og steintøy, fat, mugger, boller og hele kaffeserviser. Det var maling og lakk, til og med litt leker og småsaker for barn, slik at vi ungene kunne kjøpe bursdagsgaver til hverandre på butikken. Vi kjøpte jo nesten alt der. Da jeg begynte på skolen i 1956, hadde nesten alle i klassen ransler, penaler og matbokser fra Kvevli-butikken. Det var nok kjøpt inn ekstra mye, for vi var mange førsteklasinger på Mork skole det året – hele elleve stykker!

Framfor disse hyllene stod det en krakk. Der pleide karene å slenge seg nedpå hvis de var sendt for å handle, de satt ofte og pratet vel og lenge. Damer brukte sjelden å sitte, de hadde det mer travelt, og ofte hadde de med seg barn som maste og dro dem i skjortet. Til høyre var det en glassdisk med skap under, og inne ved veggen hyller med «manufaktur». Det var esker med undertøy til damer og menn og barn. Jeg husker de svære hvite og lakserosa dameunderbuksene, det virket helt utenkelig at en noen gang skulle ha på seg noe sånt. (Og det har jo ikke blitt noe av heller!) Så var det ruller med stoff, sysaker, garn, strømper og sokker. I glassdisken var det mange vidunderlige ting – smykker, hårspenner, ruller med blonder og silkebånd, glansbilder,

Morfar triller melsekk inn på lageret (ca.1950)

gratulasjonskort, og til jul forskjellig julepynt. Da ble det ryddet plass til esker med juletrekuler i glassdisken, og fra øverste hylla med «manufaktur» hang det glitter og flagglenker. Det var fint å være på butikken før jul. Alt var ekstra festlig da. Den ene gråpapirrullen ble byttet ut med julepapir, det var julepynt og julegodteri, det kom appelsinkasser og kasser med røde epler og til og med druer, og det var mange kunder hele dagen og liv og røre! De voksne var slitne da julaften endelig kom og butikken og stasjonen kunne stenges, men jeg skjønnte ikke helt hvorfor – alt de holdt på med i førjulstida virket så morsomt!

Så var det alt det «vanlige» - slikt som en unge ikke la så nøye merke til. Men det var et stort kjøleskap for ferskvarer og melkeflasker. Før melka kom på flasker, kom den forresten fra meieriet på Mork med toget i store spann. Jeg kan huske at mormor stod med stort, hvitt forkle utenfor butikken og delte ut melk. Folk hadde med seg små spann til å ha den i. Hun forklarte meg at de som ikke hadde kuer hjemme, måtte kjøpe seg melk. Mormor var veldig streng mens hun holdt på med melka, jeg fikk ikke en gang stå ved siden av henne og se på hvis jeg ikke hadde helt rene klær og hadde vasket hendene. Hyllene bak disken inneholdt alle slags varer som var emballert, som kjeks, hermetikk, vaskepulver og såper. På gulvet stod bruskassene, og oppå dem var bakkene med brød og andre bake-

Mormor og morfar i hagen bak butikken (1952)

varer. Baker Olsen kom fra bakeriet sitt på Blaker med den brune bakerbilen og leverte brød hver tirsdag, torsdag og lørdag. Folk bestilte brød dagen i forveien, og på lørdager ble det kjøpt inn ekstra loff og kjøpekaker, for da unte folk seg noe ekstra.

Det gjorde forresten vi unger også. Vi kalte det «barnetimegodt», for barnetimen i radioen på lørdagskvelden var noe vi alle fikk med oss. Vi var ofte flere i følge når vi kjøpte godteri, for da kunne vi fordele og bytte litt oss imellom. Det var ofte vanskelig å bestemme seg, så det var lurt.

Som sagt kunne du få nesten all ting på butikken. Men pils og eksportøl fikk du ikke på Kvevli, for både besteforeldrene og tantene mine var overbeviste avholdsfolk, og ville ikke bidra til alkoholbruk. Mange syntes det var irriterende og dumt, og det ble sikkert en del kundelekkasje av den grunn. Men det var viktig for dem å gjøre det slik, da fikk det heller stå sin prøve at det gikk ut over inntektene.

Da Eva Evensen tok over, ble butikken modernisert. Det kom kjølehyllr og frysedisk og større vareutvalg når det gjaldt matvarer. Etter hvert ble det bygd nytt butikklokale, og det var så trivelig i den nye butikken med blide, hjelpsomme Eva ved kassa. Mange var glade og takknemlige for at nærbutikken fortsatt fantes. Men vi var kanskje ikke takknemlige nok. Billigkjeder og kjøpesentre lokket kunder, og de fleste hadde nå bil og kunne kjøre og handle. Så til slutt var det ikke mulig å få det til

å «gå rundt», en skjebne som deltes av mange små nærbutikker. Sørgelig var det da butikken også ble borte midt på 80-tallet.

Kvevli hadde vært et sted med stasjon, posthus og butikk. Plassen utenfor hadde vært et møtested for gamle og unge. Nå ble Kvevli liksom utradert, vi måtte sette oss i bilen for å få utført det minste ærend, og vi traff naboene i grenda sjeldnere.

Men hyggelige minner har vi som har opplevd dette. Vi formidler dem så godt vi kan, slik at de etter oss kan få greie på hvordan det engang var. En ny tradisjon er dessuten i ferd med å etablere seg på Kvevli. Fremdeles setter Mork og Kvevli Vel opp juletrær på Kvevli og Mork den første adventshelgen. Treet settes opp i en skråning like ved stasjonstomta, slik som før. De siste årene har de yngre invitert til julegrantenning på Kvevli, og store og små møter opp, deler kaffe og gløgg og steker pølser på bål. Når lysene tennes, går vi rundt juletrøet i humpete terreng og synger julesanger så godt vi kan. Da kjenner vi at vi har noe felles vi som bor her, og prater med naboer vi ellers sjelden ser. Det er da noe!

I en artikkelserie av Albert Hovind om Kvevligrenda ble noe av dette omtalt. I tillegg fortalte han om virksomheter og personligheter i grenda i «gamle dager». Dette finnes i Sørumspeilet nr. 4 og 5 fra 2012 og nr. 1,2 og 3 fra 2013.

Huset der butikkeierne bodde. Her var den første landhandelen. (1952)

Postkassa hang på stasjonsveggen (ca. 1945)

Utsikt over Kvevli-grenda fra Bikkjeberget (ca.1945)

«Kronen på verket: Gamleskolen på Frogner»

Av Louise Nordli Fjelland

Frogner sentrum er i full forandring. Massiv utbygging de siste årene – og enda mer i vente – vitner om et tettsted i rask vekst.

Ett bygg skiller seg stadig mer ut i sentrum, nemlig 'Gamleskolen', som har huset utallige skolebarn siden bygget stod ferdig inntil Trondheimsvegen i oktober 1914. Gamleskolen står i dag, med sine nymalte fasader, som et vakkert vitnesbyrd om svunne tider. Nå som enda flere oppjusteringer av utsiden står for tur, mente redaksjonen i Sørumspeilet at dette var vel verdt for flere å lese om. Når bygget blir ferdig, blir det selve kronen på verket for Frogner skole og kultursenter.

Bakgrunnen for prosjektet

Da byggeprosessen og sammenslåingen av barne- og ungdomsskolen ble fullført tidligere enn antatt, ble det mulig til å øremerke midler til utvendig oppussing av Gamleskolen.

Det er Avdeling for Miljø og samfunnsutvikling – Eienedom (tidligere Teknisk avdeling) i Sørums kommun som står for dette prosjektet. Ingeniør Øyvind Melvold forteller at bygget har en spesiell stil i forhold til tidsepoken sin, og at de derfor ønsket at oppgraderingen skulle gjennomføres med respekt for byggets egenart. Samtidig ville de finne tilbake til hvordan vinduer og dører så ut da skolen var ny. For med årenes løp har det blitt gjort justeringer som ikke nødvendigvis har tilført bygget mye rent estetisk.

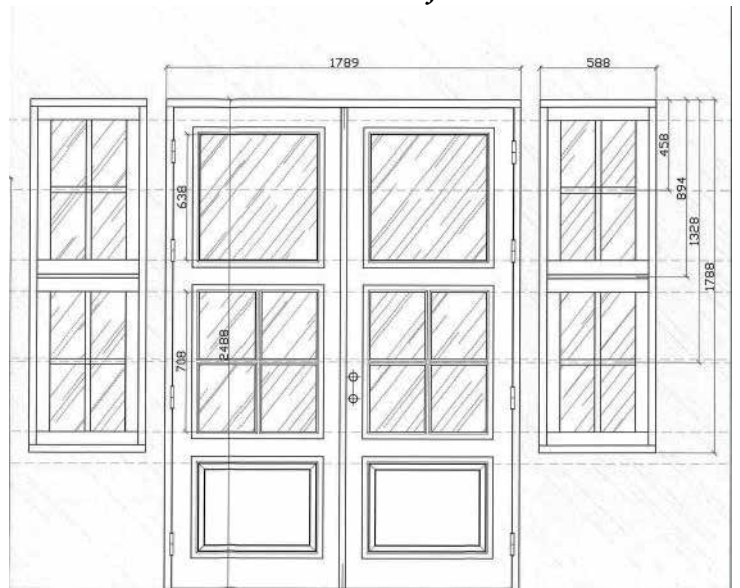
Det som er gjort hittil og det som skal skje videre

Bygget er som nevnt nylig blitt malt utvendig. Øyvind Melvold forteller at fremover skal deler av trappebygget på baksiden fjernes. Videre skal nye vinduer på plass (noen av de gamle har begynt å få råte), og det med ruter som er mer like de opprinnelige. En spesiell utfordring blir å liste inn vinduene innvendig, både med tanke på valg av listverk og rent teknisk på slike store vinduer. Vinduene er allerede satt i produksjon, og i januar 2018 begynner selve utskiftingen. Vinduene blir hvite, mens dørene får en lys gråtone for at de skal stå litt 'frem' fra den rene fasaden. Takrenner, nedløp, pipebeslag og andre beslag blir også gråtonet, og fargen vil ligge litt nærmere de nye skolebyggene rundt. Ellers skal råtne deler erstattes, men det opprinnelige ytterpanelet er stort sett i veldig god stand. Da bygget ble satt opp for over hundre år siden valgte de tydeligvis trevirke av god kvalitet.

Innendørs har alle panelovner, som begynte å bli gamle, blitt byttet ut. Det skal dessuten settes inn nye himlinger i gangen ved inngangspartiet. Å pusse opp skikkelig også

*Forsiden med inngangsparti for oppussing.
Foto Louise N. Fjelland.*

Tegning, ny front

innendørs hadde vært fint nå som så mye annet er nytt eller pusset opp, men det var det ikke midler til i denne omgang. Oppussingen vil være ferdig innen påske 2018. Så får Gamleskolen stå som en stolt kulturbærer til glede for store og små i enda mange flere år.

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Blaker
SPAREBANK

Noe av skolehistorien

1862: Kommunen kjøpte skoletomt på 16 mål på Bruhaugen under gården Rud på Vestsida av Leira, og i 1863-64 ble skolehuset til Frogner skole bygd. Senere ble det kjøpt til et jorde på 8 mål på andre siden av Leira som læreren skulle disponere. Hval skole på Frogner ble bygd i 1863-64. Skolen hadde skolestue, lærerleilighet og skolejord.

1894: De to skolekretsene Frogner og Hval slått sammen, og ny Frogner skole ble bygd på ny tomt, fradelt Nordre Frogner. Det første skolehuset lå på samme tomt som det som senere ble lærerbolig.

1894-1914 var det skole der, og den første læreren var Johan Andersen. Da det ble behov for mer plass måtte ny skole bygges, og den gamle skolen ble lærerbolig. Læreren og familien fikk hele første etasje i det gamle skolehuset som bolig.

1914: Frogner skole (som i dag kalles "Gamleskolen") ble innviet 5. oktober. I skolegården var det nå både skole, lærerbolig, låve og uthus. Utenfor skolegården var det landhandleri og meieri.

1925: Lærerboligen brenner. Brannen ble oppdaget fra et lokomotiv på Frogner stasjon, og det ble tutet kraftig i fløyta for å vekke oppmerksomhet. Noen møbler ble reddet, men boligen brant ned til grunnen. Ny lærerbolig ble reist på samme sted som den forrige.

1940: Krigen kommer.

Gjennom Frogner gikk det viktige ferdselsårer også under krigsutbruddet i april 1940. Både jernbanen og Trondheimsvegen ble brukt av tyskerne i deres fremrykning innover landet. Tyskerne rekvirerte Frogner skole ved behov, og brukte den som hovedkvarter for sine soldater på Frogner. Da ble undervisningen lagt til andre steder, blant annet til bedehuset i Frogner-alleen (bygget som i dag huser Hoppensprett barnehage).

14.-15. april 1940: Gisselaksjonen.

Brua over Leira var viktig for forsyninger, og for transporten av tyske soldater. En bro ved Berger hadde allerede blitt sprengt av norske motstandsfolk som hindre fremrykningen. Derfor tok tyskerne gisler på Frogner for å hindre at brua over Leira ble sprengt. Gislene ble holdt fanget i lærerboligen over natta. Hadde noen sprengt brua hadde gislene blitt skutt, men heldigvis skjedde ikke dette.

Mars 1942: Arrestasjonen.

Mange norske lærere, inkludert førstelærer Eldevik på Frogner skole, nektet å melde seg inn i det nazifiserte Lærersambandet. I mars 1942 ble han derfor arrestert og sendt i fangeleir for tvangsarbeid i Kirkenes.

(Kilder: Sørumspeilet 2-2014, Sørums Bygdebok bind 5, intervjuer)

Trenger du flere gode julegavetips?

I vår bokhandel på nett kan du bestille flotte bøker proppfulle av lokalhistorie.

To nye bøker i kommisjon i år.

Sjekk utvalget på våre nettsider:

www.sorumhistorie.no

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no

Tlf: 63 82 88 80

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand

Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no

www.interoptik.no

Åpningstider: 10 – 20 (18)

Fra verksted til vingård

Av Grete Vahsen

Eva Løfsgaard har skrevet en ny bok, denne gang om sine opplevelser like etter krigen. For 70 år siden reiste Eva Liljan Dalby (senere gift Løfsgaard) ut i verden, først til England, deretter til Sveits. Men før hun dro, arbeidet hun som timeskriver på bilverkstedet til Kolberg, Caspary A/S i Oslo.

Lanseringen av Eva Løfsgaards nye bok fant sted på Sørumsand bibliotek i oktober. Hedersgjesten var engelske Jenny, som var baby da Eva kom til England høsten 1947. Eva og Jenny har fulgt hverandre gjennom alle år og Jenny forteller at hun tenker på Eva som «My Norwegian Mom». Jenny er en av hovedpersonene i Evas nye bok «Evas Dagbøker. Bind II – Ut i verden. Biografiske historier fra dagbøker 1947 – 1950».

Tidsmaskin

Den nye boka bygger på dagbøker og brev jeg skrev til foreldrene mine. Pappa tok vare på alle de 110 brevene jeg sendte hjem i de to årene jeg var borte. Det hadde ikke vært mulig å skrive denne boka uten dagbøkene og brevene, forklarer Eva.

Arbeidet med den nye boka har være en tidsreise. Mens jeg skrev av dagbøkene og brevene, ble alt så levende for meg. Det var som om jeg ble tatt med 70 år tilbake i tid. Jeg var 20 år igjen, følte meg så ung. Jeg ble like overrasket hver gang jeg så meg selv i speilet. Hvem i all verden er den damen, ler Eva humoristisk.

Det var ikke mulig å få arbeidstillatelse i England like etter krigen, derfor måtte noen garantere økonomisk. I tillegg måtte man skaffe seg oppholdstillatelse. Eneste løsning var å jobbe for lommepenger. Jeg var så heldig at jeg fikk gå på skole. Jeg lærte utrolig mye, ikke bare språk. Det var andre skikker, kulturer, nye bekjentskaper og mange spennende opplevelser, men også problemer som måtte takles underveis, fortsetter Eva.

Timeskriver på bilverksted

Like etter krigen var det stor rift om jobbene, men Eva hadde hellet med seg. Etter artium begynte hun som første kvinnelige timeskriver på bilverkstedet hos Kolberg, Caspary A/S, et av de største bilfirmaene i Oslo. Verkstedsjefen var driftsingeniør Halvor Haneborg, også kalt «han far» blant de ansatte.

- Det var utenkelig å bo hjemme uten å betale for seg, så jeg måtte finne meg en jobb. Jeg likte arbeidet på bilverkstedet og klarte meg bra. «Han far» og gutta på verkstedet var alltid blide og hjelpsomme. Snart kunne jeg alle bilmerkene på rams,

«My Norwegian mom»: Eva og «baby» Jenny har blitt voksne, 90 år og 71 år. Jenny har kommet helt fra England for å være med på lanseringen av Evas nye bok «Ut i verden», som er tilegnet Jenny og Evas familie. Jenny heter egentlig Jennifer, men valgte senere å kalle seg Jenny. Foto: Asbjørn Rolseth

som Hudson, Packard, Studebaker, Chrysler og Dodge. Kingbolt, fordeler og coil var dagligdagse uttrykk. Faktisk var jeg inne på tanken om å bli bilmekaniker, men utlandet fristet mer og mer. Derfor sluttet jeg høsten 1947, men tiden hos Kolberg, Caspary A/S var verdifull. Stadig nye oppgaver og forskjellige mennesker krevde at man var fleksibel og utholdende. Denne erfaringen kom godt med i utlandet, filosoferer Eva.

Kvinnelig student ønsker post

Uten velstående foreldre var det ikke lett å ta seg et studieopphold i utlandet. Au Pair-stillinger var ikke oppfunnet ennå, men Eva visste råd og rykket inn en annonse i Aftenposten: «Til England! Kv. stud. 20 år ønsker post». Eva fikk ett svar, fra en dame på Majorstuen som hadde fått i oppdrag å finne en ung pike til å bistå en familie i England.

På gymnaset hadde vi engelsk, tysk og fransk, nå ville jeg lære mer. En ting er å lære språk på skolen, noe helt annet er det å bruke språket i hverdagen. Det merket jeg med en gang jeg kom til England. På skolen

Varig vennskap: Eva (20 år) og Jenny (ett år) koser seg i hagen i Carlisle, England. Fra 1947 til 1948 skulle Eva være «til hjelp og selskap for fru». Den beste oppgaven var å ta seg av Jenny. Her øver hun på å gå.

leste vi engelsk historie, om konger og diktere, kullgruver og fabrikker. Nå skulle jeg plutselig konversere, engelskmennene lo nok litt i starten, humrer Eva.

Klasseforskjeller

8. november 1947 tok Eva båten «Bremar» fra Oslo til Newcastle. Derfra gikk reisen videre med tog til Carlisle, en by nordvest i England, ikke langt fra grensen til

Skottland. Eva kom til en ung «high class» familie med et lite barn.

Mr. Robertson var 40 år gammel, Mrs. Robertson 10 år yngre. De kalte meg for «Eva», men foreslo aldri at jeg skulle kalle dem ved fornavn. Jeg forsto etter hvert at det var store klasseforskjeller i England. Både Mr. og Mrs. Robertson kom fra formuende familier og var vant til tjenere. Tjenerskapet besto nå av meg som måtte gjøre «alt mulig», lage mat, servere, vaske opp, vaske klær, stryke, handle og passe Jenny.

Avtalen var at jeg skulle være der i ett år. Lønna var kost og losji, litt skolegang og 10 kroner i uka. På «Carlisle and County High School for girls» måtte vi snakke dannet engelsk, det samme som hjemme hos familien Robertson. De ønsket ikke at jeg skulle ha kontakt med ungdom fra stedet, siden de snakket dialekt, forteller Eva.

Frau Doktor i Sveits

Sommeren 1948 fikk vi besøk av tanten til Mrs. Robertson. Maud Amesz-Droz Dodd bodde i det tyskspråklige Sveits, var enke og ønsket seg selskap. Hvis jeg ville, kunne jeg bo hos henne etter at året hos familien Robertson var over. Siden det var en liten husholdning og jeg skulle få gå på en lærerskole noen dager i uka, slo jeg til.

- Den 1. desember 1948 ankom jeg byen Thun i Sveits, ikke langt fra hovedstaden Bern. Naboene kalte den eksentriske, engelske damen bare for Frau Doktor, siden hun var utdannet lege. Selv om Frau Doktor kom fra en velstående familie, levde hun spartansk. Pensjonen etter mannen var liten og arven etter foreldrene i England kunne ikke overføres til utlandet. Frau Doktor dyrket sine egne grønnsaker og levde stor sett av dem.

Hvert år ble Frau Doktor invitert til en søster i Amerika. Plutselig en dag sa hun

En myndig Frau Doktor: Evas første vertskap i Sveits var en eksentriske engelsk dame på 81 år. Hun var sprek som få og gikk timelange turer med Eva som følge. Frau Doktor var streng, men generøs. Hun ordnet med hospitantplass for Eva på den kvinnelige lærerskolen, tok henne med til Bern og spanderte skiferie i Alpene. Eva ble også introdusert for «Stimmrechtsverein für Frauen» (stemmerettsforeningen for kvinner), der Frau Doktor var aktiv. Kvinner i Sveits hadde ikke stemmerett den gangen.

at hun skulle reise dit om 14 dager. Det var ikke spørsmål om jeg ville klare å skaffe meg ny jobb så raskt. Det var bare å kaste seg rundt. Jeg satte inn en annonse i en franskspråklig avis i Sveits og fikk to svar, husker Eva.

Patriark og «vinkonge»

Eva bestemte seg for familien Thiébaud, et eldre ektepar som bodde på en stor vingård i en malerisk, gammel landsby utenfor Neuchâtel i Sveits. I april 1949 var Eva på plass.

Huset var enormt, stort og romantisk med utbygg og tårn. Den store hagen var nærmest en Edens hage, full av roser, bærbusker og frukttrær. Vingården var den største i området, og Monsieur Thiébaud gikk kun under navnet «vinkongen». Han var litt av en patriark, han bestemte alt i familien, men dette var jo egentlig litt typisk for Sveits. Madame Thiébaud var hyggelig, men temmelig underkuet. Jeg skulle egentlig være familiemedlem, men følte meg raskt som en hushjelp.

Det var fullt kjørt hele tiden, stadig nye familiemedlemmer kom på besøk. Arbeidsdagen varte fra klokken syv om morgenen til klokken 21 om kvelden. Jeg gjorde alle oppgaver som hører med til en husholdning. I tillegg skulle hønene mates og eggene hentes inn, og jeg måtte handle matvarer. Monsieur Thiébaud var syk, og jeg tok meg litt ekstra av ham. Det likte han godt og ble etter hvert litt enklere å ha med å gjøre. Drueinnhøstingen var en uforglemmelig opplevelse. Det var hardt arbeid, men morsomt å være med på, i allefall i ettertid, minnes Eva.

Etter nærmere syv måneder hos familien Thiébaud var det på tide å tenke på hjemreisen. Den skulle foregå via England, siden Eva ville hilse på Jenny. Underveis ble det tid til å besøke både Paris og London. Til slutt gikk turen til Newcastle der Eva tok båten «Bremar» tilbake til Oslo i desember 1949.

Eva er snart klar for nye eventyr. Hun får seg raskt jobb som lærervikar og tar eksamen som autorisert trespråklig Oslo-guide på kveldstid. Det viser seg imidlertid at det er for få turister, reiselivet har ennå ikke tatt seg opp etter krigen. Sommeren 1950 blir Eva ansatt som bussvertinne på Vikinglinjen, den første turistbussen til utlandet etter krigen. Våren 1951 begynner hun som flyvertinne i Det Norske Luftfartsselskap (DNL), forløperen til SAS. Men det er en annen historie og kanskje en ny bok.

Eva Liljan Dalby er født i 1927 og vokste opp på Grünerløkka i Oslo. Hun giftet seg senere med Arne Løfsgaard og flyttet i 1954 til Sørumsand, der de forpaktet Sørums prestegård. I dag bor Eva Løfsgaard på Sørumsand. Hun har tre barn, åtte barnebarn og ni oldebarn.

Med «Bremar» til Newcastle: Den 8. november 1947 vinket Eva (til venstre) farvel til familien. Til reisen hadde Eva kjøpt seg ny og moteriktig hatt med slør. Om natten blåste det opp til orkan. To år senere tok Eva samme båt tilbake til Oslo, denne gang i strålende vær.

Vakker vingård i Sveits: Eva (bakerst til venstre) har fått besøk fra Norge. Broren Harald står bakerst til høyre, for anledningen i speideruniform. De andre hører med til familien Thiébaud. Barnebarnet Francoise hadde mistet moren sin og bodde hos besteforeldrene. Hun hadde behov for oppmerksomhet og løp etter Harald hele tiden.

På skitur i Alpene: Lærerskolen arrangerte skiferie i Alpene, og takket vært Frau Doktor kunne også Eva bli med. Skiene fikk Eva ettersendt fra Norge. Eva hadde god trening fra den norske fjellheimen og gikk først i løypa oppover. Men da de skulle kjøre ned stupbratte fjellsider, ble Eva smertelig klar over hvor dårlig norske langrenns-ski passet i Alpene.

Hos Kolberg, Caspary A/S: Eva (i midten) sammen med to kontordamer og de eldste karene på verkstedet. Eva var timeskriver og utarbeidet arbeidsordrer til bilmekanikerne. Gutta gikk i kjeledress, jentene i lagerfrakk.

Fra loftet på Prestegården og frem i lyset

- Om et gammelt portrett av Anna Colbjørnsdatter

Av Gro Langeland

Da sogneprest Gunnar Sem Kristiansen flyttet ut fra Sørums prestegård for en tid siden, gikk han igjennom den store hovedbygningen sammen med en representant for Opplysningsvesenets fond som er eier av gården. På loftet fant de et gammelt portrett av Anna Colbjørnsdatter. Den tetskrevne baksiden forteller oss at dette var en gave til Sørums prestegård fra Konrad Holmsen, datert 10. november 1878. Siden prestegården ikke lenger er embetsbolig, er det Sørums menighetsråd som er rettmessig eier av dette ca 140 år gamle bildet av vår berømte sambygding. Menighetsrådets leder, Amund Gillebo kontaktet historielaget for å høre om vi kunne finne ut litt om dette bildet - historien det forteller og om det har noen verdi. Hvor lenge bildet av Anna har hengt på loftet og hvilken prestefamilie det var som bestemte seg for at de ikke ønsket å ha henne med i sitt dagligliv lenger, vil vi aldri få vite, men Sørums menighetsråd jobber nå med å finne et egnet sted der denne staslige damen kan presenteres for bygdefolket.

Anna Colbjørnsdatter (Ca. 1665 – 1736) ble født på Sørums prestegård og bodde i kommunen til 1690. De lærde strides om når hun ble født, og både 1665 og 1667 er nevnt som aktuelle årstall. I 1690 flyttet hun til Norderhov på Ringerike hvor hennes mann Jonas Ramus var blitt sogneprest. Anna fikk fem barn som alle var født i Sørums. Etter at hun giftet seg bodde hun og mannen i en del år på Norum, som hennes far, Colbjørn Tostensen eide. Han eide for øvrig flere gårder i Sørums. Mange familiemedlemmer fikk etter hvert sentrale roller i det dansk/norske riket. Sørums-Speilet har hatt flere artikler om hennes slektninger, om faren som var prest i Sørums i en årrekke, om to halvbrødre og flere yngre mannlige slektninger. I Sørums Bygdebok, bind 2 står det mye om familien som etter hvert ble eiere begge av Sørumsgårdene.

Nasjonal heltinne

Anna Colbjørnsdatters berømmelse og heltestatus knytter seg til en hendelse for 300 år siden - under den store nordiske krigen. Den 28. mars 1716 lurte hun svenske offiserer ved å invitere dem inn på god mat og rikelig med drikke samtidig som hun sendte bud til nordmennene om hvor fienden var å finne. I trefningen på Norderhov slo nordmennene svenskene ettertrykkelig. 42 svensker falt og ca 140 ble tatt til fange.

I teksten på baksiden av bildet fortelles det mye om Anna. Det er imidlertid en del faktafeil her, så den som vil oppdatere seg på historien om Anna

Colbjørnsdatter og hennes bragd, bør gå til andre kilder så som opplysninger på Internett, leksika eller historiebøker. Teksten på baksiden av bildet er skrevet av så nøyaktig som mulig og oversendt til Sørums menighet sammen med en orientering om det jeg har funnet ut om bildet.

Portrettet fra loftet

Bildet er et velkjent litografi som er trykt i mange eksemplarer og det var meget populært i 1860/70 årene. Det

finnes flere varianter av dette rykket. Formatet på det innrammede eksemplaret fra loftet på Prestegården er 37x45 cm og utgiver er forlaget Chr. Tönsberg i Kristiania. Påtrykt tekst er:

*Anna Colbjørnsdatter
Föd omtr, 1665, död 1736*

Lithographeret efter Originalmaleriet, der har hengt i Norderhovs Kirke paa Ringerige og nu tilhörer Foreningen for Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

En link til "Ja vi elsker"

Mellom årstallene og opplysningene om litografiet er det skrevet noe med blyant. Ved hjelp av forstørrelsesglass og godt lys, fant jeg ut at det står "Kvin-der selv stod op og strede som de vare mænd. Bjørnsøns fædrelandssang".

Dette gjorde meg naturligvis nysgjerrig, og etter å ha lett litt rundt på Internett, fant jeg flere kilder som kunne fortelle at Bjørnsøn ca 150 år etter at det hendte, var inspirert av heltedådene til

gjorde meg straks mye klokere. Konrad bodde da på gården Borgen her i Sørums som hans farfar hadde kjøpt i 1791, og han var overrettssakfører. Konrads far het Clemet Holmsen og var sorenskriver i Eidsvoll. Clemet hadde 14 barn, og mange av dem bodde i lange perioder hos hans ugifte bror Holm som hadde overtatt Borgen etter faren. Konrads morfar var justisråd og sorenskriver på Nedre Romerike, Nils Nilson (1759 – 1829). Han var en tid eier av både Bingen lense og Bin-

gitt til Sørums prestegård. Han ligger begravd ved Sørums kirke og ble bare 29 år gammel (født i mars 1847). Det må ha vært noen av slektningene som forærte bildet til prestegården som et minne om Konrad Holmsen. På grunn av håndskriften, vil jeg anta at det har vært en dame - en tante, søster eller niese, som har gjort seg flid med å gi en mengde opplysninger om damen som da hadde vært død i 140 år. Det sier mye om hvilken status Anna Colbjørnsdatter har hatt. Jeg vil anta at det var flere grunner til at portrettet havnet i prestegården. Anna var født der. I 1870-årene var det antakelig nære bånd mellom prestefamilien og folkene på Borgen. På den tiden var det Peter Valeur som var prest i Sørums, og han hadde fem barn på omtrent samme alder som Konrad Holmsen (de var født mellom 1842 og 1850). Det kan føyes til at sogneprest Valeur også var ordfører i Sørums i årene 1878-1881.

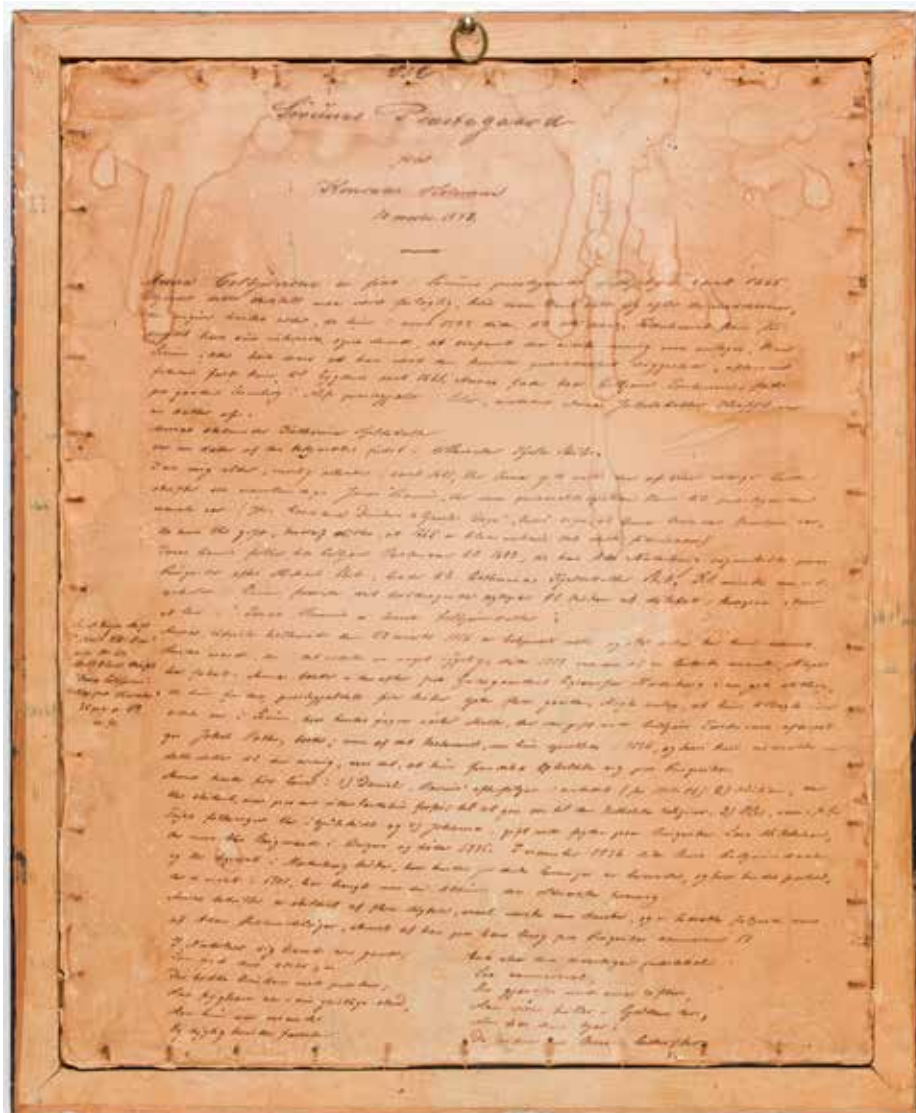
Konklusjon:

Dette litografiet har antakelig ikke noen stor salgsverdi, men for oss i Sørums representerer det spennende lokalhistorie knyttet opp til nasjonale begivenheter og til Sørums kirkes historie - gir oss informasjon som det er vel verd og bringe videre til nye generasjoner.

Kilder:

Folketellingen fra 1875
Internettiden "Gravminner i Norge"
Kirkeboka for Sørums 1870-1880
Sørums Bygdebok, bind 1 og 2
Sørums Herred, bind 1, Oslo 1942

Teksten på baksiden av litografiet av Anna Colbjørnsdatter er skrevet av og oversendt til Sørums menighetsråd.

tre søsken fra Sørums, Anna Colbjørnsdatter og hennes halvbrødre Hans og Peder som var bosatt i Fredrikshald (Halden). (Ref. versene 3 og 4).

Hvem var giveren?

Det står bak på bildet at giveren het Konrad Holmsen, men det sa meg ikke så mye. Hvem var han, hvor bodde han, og hvorfor har han gitt dette portrettet med mye informasjon på baksiden til Sørums prestegård?

Et oppslag i folketellingen fra 1875

gengårdene, men solgte det meste igjen. Han beholdt imidlertid Vest-Bingen hvor familien bodde til 1830. Morbroren til Konrad Holmsen var prokurator Paul Christian Nilson på Fløgstad og han ble i 1837 valgt til Sørums første ordfører. Konrad hørte altså til det øverste sosiale sjiktet i bygda.

Så fant jeg på å slå opp i nettsiden "Gravminner i Norge," og da ble det straks litt vanskeligere, for Konrad Holmsen døde i august 1876, altså 2 år og 3 måneder før denne gaven ble

Streiken på Sørumsand Trevarefabrikk i 1916

Av Asbjørn Langeland

Sørumsand Trevarefabrikk og Høvleri ble etablert i 1898 og var den første bedriften på Sørumsand. Virksomheten vokste raskt. På et bilde av arbeidsstokken i 1915 er det med 34 mann, og rundt 1920 hadde trevarefabrikken ca. 40 arbeidere. Men til tross for vekst og fremgang, var ikke driften av fabrikk uten problemer. I 1916 brøt det ut en lokal streik ved fabrikk. Streiken gjaldt arbeidernes rett til å organisere seg og få tariffavtale. Konflikten ble langvarig, og den førte med seg uro og uvenskap i bygda.

Streikens utvikling

Streiken på Sørumsand Trævarefabrikk begynte første februar 1916 og ble satt i gang fordi bedriftens ledelse ikke ville forhandle med den nylig etablerte fagforeningen om en tariffavtale. Det ser ikke ut til at det har vært noen møter eller annen form for forhandlinger mellom bedriftsledelsen og de streikende de første ukene konflikten varte. Men etter en tid ble det gjort et forsøk på å få til offentlig megling.

Avisen Glommendalens Socialdemokrat hadde følgende notis den 9. mars: Kretsmeglingsmannen for Østlandet har tilbudt megling i konflikten ved Sørumsand Trævarefabrikk. Fabrikkens erklærte imidlertid at driften nå hadde stått siden arbeidsnedleggelsen og foreløpig ikke aktedes satt i gang igjen, og at den ikke ønsket å inngå noen tariffavtale. Offentlig megling er derfor ikke blitt åpnet.

Etter dette har konflikten tilspisset seg og utløst en landsdekkende boikott av fabrikk. Den 9. mars er Sørumsand Trævarefabrikk tatt med i en oversikt over blokkerte arbeidsplasser. Kunngjøringen som var å finne i arbeideraviser over hele landet, innledes slik: «Efternevnte arbeidspladser er av vedkommende fagorganisation blokkert for tilgang av organisert arbeidskraft. Ingen må derfor søke arbeide ved nogen av disse arbeidspladse så længe de findes i denne fortegnelse. Når de ikke lenger findes her, er tilgangen fri.»

Lista over blokkerte arbeidsplasser ble kunngjort hver uke, og Sørumsand Trævarefabrikk er med hele resten av året 1916, og kunngjøringen var fortsatt med i 1917. Den siste gangen jeg finner trevarefabrikken med på lista, er den 15. september 1917. Det må bety at konflikten mellom fagforeningen og bedriften ble løst i september 1917, altså nærmere 20. måneder etter den begynte. Men jeg har ikke klart å finne ut hvordan forliket i 1917 ble utformet.

Selve streiken ble imidlertid avsluttet den 15. mai 1916. Da hadde den vart i 104 dager, og 1486 arbeidsdager hadde gått tapt. Fabrikkens hadde 34 arbeidere da streiken brøt ut, og 28 av dem var organiserte. Fra fagforeningen var det utbetalt kr. 2 221, 04 i understøttelse til de streikende, av dette var kr. 1486,00 utbetalt fra LO sentralt.

Hvor mange av de streikende som ble gjeninntatt ved bedriften da streiken var avsluttet, har jeg ikke funnet opplysninger om. Det går fram av avisartikler som jeg gjengir utdrag fra nedenfor, at det ble tatt inn et betydelig antall uorganiserte arbeidere ved fabrikk, men jeg vet ikke om disse fikk et varig ansettelsesforhold.

Avis som nørte opp under motsetningene

Det er en kjent sak at arbeidere og arbeidsgivere ofte sto steilt mot hverandre. Disse motsetningene forplantet seg videre i samfunnet slik at det kunne bli en hatsk stemning mellom dem som hørte til arbeiderklassen og dem som hørte til den «borgerlige» siden. På landsbygda ble det gjerne slik at arbeiderne sto mot bøndene. Mindre kjent er det nok at disse motsetningene også kunne komme til uttrykk i religiøs sammenheng. Mange arbeidere følte seg lite hjemme i statskirken og de organisasjonene som var tilknyttet den. Det var jo ikke så lenge siden at kirken hadde praktisert et sterkt klasseskille der de gjevste plassene i kirka var forbeholdt de største bøndene. Store deler av arbeiderbevegelsen holdt derfor en markert avstand til kirken, og på den tida streiken på Sørumsand fant sted, hadde Arbeiderpartiet programfestet å avskaffe statskirken og all statlig økonomisk støtte til kirken. Det betydde imidlertid ikke at partiet var prinsipielt antireligiøst. Det var i arbeiderklassen de nye menighetene som sto utenfor statskirken, hentet en stor del av sine

tilhengere, med pinsebevegelsen som den fremste eksponent.

Avisen Akershus Socialdemokrat (Akershus Arbeiderblad fra 1922) var en sterk støttespiller for arbeiderne under streiken, og avisen oppfordret også lokalpolitikere til å motarbeide bedriften: «A/S Sørumsand Trævarefabrikk har i de senere år ikke hatt så liten fortjeneste av at bygge skoler for kommunene. Under de nuværende forhold vil vi henstille til våre partifæder i herredsstyrene at se seg fore, når der foreligger anbud fra denne fabrikk. En bedrift der behandler arbeiderne og deres tillidsmænd på denne måte, bør man ikke støtte. Det får i alle fald være til bedriften kommer i ordnede forhold overfor sine arbeidere.»

Men avisen nørte også opp under fordommer og klassemotsetninger. At streikebrytere skulle angripes og henges ut, var naturlig. Men når disse kom fra bondestanden og kanskje til og med tilhørte kretsen rundt kirken og bedehuset, fikk angrepet en ekstra brodd.

I en artikkel på lederplass i Akershus Socialdemokrat blir det harselert med bedriftens disponent som under streiken selv tok aktiv del i arbeidet ved maskinene. «Vi synes det er ganske på sin plass at disponenten nu har begynt at arbeide. Så forstår han snart hva det vil si at arbeide tungt, skjönt disponenten kanskje ikke tar det så tungt, da han får være sin egen arbeidsleder. Annerledes var det med de arbeidere som nu streiker. De sto i fra tidlig morgen til sent på kvelden for en timelønn som var at sulte i hjel på. Enda syntes disponenten og hans formann at der ofte ble gjort for lite. Men hvor meget får man for 22 øre? Og hvor meget arbeide fordrer hr. Egeberg for denne pris?»

Avisen opplyser at «av fabrikkens arbeidere er nå 17 sysselsatt andre steder hvor de har langt større betaling – ja, opptil 75 kroner uken. 9 stykker har ikke tatt noget arbeide, men har bidrag

Postkort fra 1910 som viser inngangen til Sørumsand Trævarefabrik. Teksten på skiltet: «Lager af døre, vinduer, høvlede materialer og listverk». Kortet er utgitt av Larsen-Normann kortforlag. Gjengitt i Sørum bygdebok b. 3.

fra foreningen.»

I artikkelen blir det fortalt at etter tre ukers streik var 15 mann i arbeid ved bedriften, av disse var «12 eller 13 religiøse og kun to verdslige.» «Hva er det for en Gud disse har? De har dog ikke den Gud som sier Elsk din neste som dig selv. Og som sier Gå ut og gjør alle folk til mine disipler. Vi tror heller der burde ha stått Gå ut og gjør alle folk til mine streikebrytere. Det tror vi sikkert at Egebergs arbeidere gjerne hadde vært med på.

Det har altså lyktes disponent Egeberg å verve 14 a 16 mann som nå har arbeid ved fabrikken. Disse er gårdmanns-sønner og gårdbrukere som på denne smukke måte tar brødet fra de organiserte arbeidere.

Men det verste er som ovenfor nevnt, at de fleste av disse vil være kristelige. En av dem opptrer endog som Gudsordforkynner. Det er altså på den måte de følger i mesteren fra Nazarets spor. Fy for hykleri! Fy for gudsbespottelse. For eders skyld bespottes Guds navn blant hedningene. Vi skal senere ved leilighet la våre lesere få vite navnene på

vedkommende.»

Den 24. februar 1916 sto en artikkel med denne overskriften i Akershus Socialdemokrat:

En oppsiktsvekkende tildragelse på Sørumsand. Gårdbruker Hans Kvevli fra Blaker truer med at skyte de streikende. Han kommer til hest med borse på nakken.

I går morges ved femtiden innfant gårdbruker Hans Kvevli fra Blaker seg hos Gustav Fernstrøm som er formann i de streikendes fagforening. Mannen hadde borse med og truet med å skyte Fernstrøm. Han sto lenge utenfor døren og gjorde forsøk på å komme inn hvor Fernstrøm og familien hans oppholdt seg. Heldigvis greide de å hindre ham. Kvevli uttalte at han hadde fått betaling for å skyte Fernstrøm.

Omsider forlot mannen stedet, men han kom tilbake et par timer senere. Nå red han på en sort hest, og hadde som tidligere på morgenen, borse med seg. Han dro nå like til trevarefabrikken og truet med å skyte arbeidernes streikevakt. Ingeniør Hansen og flere ble truet,

deriblant Anders Nymoen som befant seg utenfor fabrikken. Det ble ringt til lensmannen, men da stakk mannen av.

Lensmannsbetjent Løhren kom til stedet, og vi hadde en samtale med ham i telefonen. Løhren bekreftet hva vi ovenfor har meddelt. Kvevli hadde da dratt over til Sørum, fremdeles ridende på sin hest og med borsen i hånden. Lensmannsbetjenten trodde ikke det skulle bli vanskelig å få tak i ham. Han ville da antagelig bli arrestert og bragt til Lillestrøm for at fengslingskjennelse kunne bli avsagt over ham. Hvis derimot hans familie lovet å ta vare på ham, skulle han slippe å bli arrestert.

Våre meddelere på Sørumsand trodde ikke mannen var beruset, men hr. Løhren trodde han var det. Mannen er meget fordrunken og lider av dilerium, sa lensmannen.

Affæren vakte stor oppsikt på Sørumsand, og den styrket sympatien for de streikende arbeidere. Særlig fikk foreningens formann, hr. Fernstrøm og hans familie stor sympati.

Fem dager seinere kunne avisen for-

telle om en ny vending i saken.

Da lensmann Løhren hadde anholdt Kvevli, ble han sendt til Kristiania og satt i arrest i kretsfengselet. Men allerede om kvelden samme dag kom Hans Kvevli tilbake til Sørumsand. Da man i avisen fikk vite at Kvevli var på frifot, ringte de lensmannen for å få en forklaring. Lensmannen sa at han var like forundret som de var i avisen, og ba dem ringe sorenskriveren for å få mer informasjon. Sorenskriveren i Nes opplyste at han ikke hadde funnet grunn til å holde Kvevli i fengslig forvaring, og at han derfor var satt fri. Mer ville ikke sorenskriveren si om saken.

Avisen finner sorenskriverens avgjørelse «høyst merkelig». De skriver at mange av bygdas innbyggere har følt seg utrygge, og særlig familien Fernstrøm som har ligget våkne om natta av frykt for at «gårdbrukeren ville komme igjen og sette makt bak ordene». Den tidsfristen han hadde gitt Fernstrøm for å forlate Sørumsand var nå utløpt.

Avisen avslutter slik: «Vi vil henlede myndigheternes oppmerksomhet på denne merkelige avgjørelse av sorenskriveren, og vi får håpe, at der straks blir foretaget noget for at sikre bygdens indvaanere mot den rasende gaardbruker.»

Det ser ikke ut til at det ble foretatt noe mer fra myndighetenes side. En uke seinere går det fram av et intervju med Gustav Fernstrøm at han hadde inngått et forlik med Hans Kvevli. Hva forliket gikk ut på, ville ikke Fernstrøm fortelle til avisen, men han sa at han var fornøyd med resultatet.

Samtale med fagforeningens formann

Den 9. mars hadde avisen et intervju med fagforeningens leder, Gustav Fernstrøm. G. Fernstrøm forteller: Jeg kom fra Fetsund i fjor høst og fikk arbeid ved fabrikken. I samtale med arbeiderne kom vi fram til at arbeidstida var for lang og betalinga for dårlig. Lønna for tomtarbeiderne varierte fra 22 til 35 øre pr. time, og «det var ikke stort å greie seg med i disse dyrtider». For de øvrige arbeidere var lønna litt høyere. Flere av arbeiderne var inne på kontoret hos disponenten og ba om påslag, men ble avvist. Vi så da ingen annen mulighet enn å organisere oss, og jeg ble valgt til formann, sa Fernstrøm til avisen.

Foreningen fikk 19 medlemmer fra starten, og etter tre uker hadde de 30 medlemmer. Fernstrøm sier at det var ca. 40 mann på bedriften da han kom dit, men en del sluttet, slik at det arbeidet ca. 35 mann der da streiken brøt ut, av disse var 24 organisert. «Vi har nå streiket i fire uker, men jeg har streiket i fem. Som formann i foreningen fikk jeg sparken, og vi forsto da at disponenten ville fagforeningen til livs. Så sa de øvrige medlemmer opp og framsatte samtidig krav om lønnsforhøyelse». Fernstrøm selv bodde i en leilighet som han leide av bedriften. Da han ble uten lønn, var han ikke i stand til å betale husleie, og han ble kastet ut av leiligheten. Forbundet tilbød bedriften forhandlinger, men ledelsen sa nei takk.

Litt over en måned seinere, den 15. april hadde avisen et innlegg signert av G. Fernstrøm. Han tar der til motmæle mot rykter som går om ham, særlig blant uorganiserte arbeidere på Sørumsand. Da han var blitt sagt opp både fra arbeidet og leiligheten, var han blitt husvill midt på vinteren. «Var det nogen av dere som rakte meg en hjelpende hånd da dere så at jeg var i nød? Nei, jeg så ingen hjelp av dere, og det var jo heller ikke å vente, jeg var jo en fremmed blant dere. Dere sier også at jeg var nødt til å reise ut av bygden fordi at jeg fikk erstatning av hr. H. Kvevli. Hva der betræffer med både erstatning og forlik, så er det noget som ikke angår dere.»

Et innlegg fra en arbeider som ikke streiket

Samme dag som innlegget fra Fernstrøm sto i avisen, trykte den et leserbrev signert Chr. N. Fossum. Han sier at han har arbeidet åtte år ved fabrikken og alltid befunnet seg vel. Da mange av arbeiderne meldte seg inn i fagforeningen og gikk til streik, var ikke Fossum med. Han fortsatte å gå på jobben som vanlig. Dette er skrevet da streiken har vart i godt og vel to måneder, og det er derfor interessant når han skriver om dem som ikke streiker: «Nu lyder det som det er vår skyld at streiken kanskje mislykkes. Det er godt å ha noen å sette skylden på når man selv er i knipa».

Som fortalt ovenfor, endte streiken uten resultat den 15. mai. Det kan tyde på at Fossums oppfatning av en mislykket streik kan ha noe for seg.

Leserbrevet er først og fremst et

angrep på Fernstrøm som han hevder var betalt av Arbeidsmannsforbundet for å stifte fagforening. Han hevder også at Fernstrøm satte i gang en slags «gå sakte aksjon». Den gikk ut på at når man bar tørre planker, skulle en bare bære én 2,5 toms planke av gangen, og av 2 toms to stykker.

Ellers forteller han i leserbrevet om sine egne opplevelser før og under streiken. Da han og flere andre ikke meldte seg inn i fagforeningen, ble det brukt skjellsord mot dem som snob, kjeltring, uhederlig og Judas, og da streiken brøt ut, ble de kalt streikebrytere. Han forteller at første streikedag ble han ikke stoppet av streikevakter, men de streikende «hånet ham og holdt spetakkel». Men den andre streikedagen sto det tre streikevakter vad porten da han kom om morgenen. «Den ene spurte om jeg hadde lest mit Fadervor.» Men vi får ikke høre om Fossum ble fysisk hindret, eller om han var på arbeid den dagen og de neste dagene.

Det var nokså vanlig at avisredaksjonene kommenterte leserinnlegg på denne tida, og Fossums innlegg fikk denne kommentaren: «Vi vil ikke andet enn unde hr. Fossum den fornøyelse at indta hans «redegjørelse». Hans troskyldige inserat vil jo få latteren til at rulle om ham enda verre end før. Hva selve produktet angår er det så barnslig og tullete skrevet, at det hverken kan skade hr. Fernstrøm eller de andre organiserte arbeidere.»

Litt bakgrunnsinformasjon

Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon (LO) ble stiftet i 1899, og året etter ble Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) stiftet. Til å begynne med, hadde ikke organisasjonene mange medlemmer, og flere steder ble det kamp om arbeidernes rett til å organisere seg da mange bedriftseiere og ledere motarbeidet fagorganisasjonene. Allerede i 1907 fikk man den første store arbeidskonflikten her i landet, og samme år fikk man den første landsdekkende tariffavtalen. I tida som fulgte, økte medlemsmassen i LO sterkt, og det ble flere konflikter. I 1911 grep Regjeringen for første gang inn i en arbeidskonflikt da de tok initiativ til megling, og meglingen førte til frivillig voldgift. Siden ble megling i offentlig regi en fast, men frivillig ordning. Arbeiderne opplevde etter hvert å få gjennomslag for flere av sine krav. Et viktig gjennombrudd var

Arbeidsstokken ved trevarefabrikken ca. 1915.

Bildet er publisert i Sørums bydebok b. 3, og der har man tatt med navnene på dem som ble gjenkjent: Nederste rekke: nr. 2 Bernt Låland, nr. 3 Olai Engen, nr. 4 disponert Palmer Egeberg, nr. 6 Lundby. Annen rekke: nr. 1 Hjalmar Holm, nr. 3 Toralf Sørensen, nr. 4 Julius Sameien, nr. 5 Kasper Delerud, nr. 6 Alfred Engebretsen, nr. 7 Olaf Låland, nr. 8 Julius Haugen, nr. 9 Oskar Sem. Tredje rekke: nr. 5 Ole Ihlebakk, nr. 7 Olaf Enerud, nr. 8 Hagen, nr. 9 Halvor Snekkerbråten. Bakre rekke: nr. 2 Bernhard Olsen, nr. 4 Sørensen, nr. 5 Kristian Fossum, nr. 6 Kristian Enerud, nr. 7 Kristian Foss.

Bildets eier: Solveig Svardal.

da Stortinget i 1919 lovfestet 8 timers arbeidsdag og én uke ferie med lønn.

Streiken på Sørumsand fant sted midt under første verdenskrig (1914-18). Dette var en meget vanskelig tid med matmangel og stor nød for mange. I noen av de avisinnleggene som jeg har sitert ovenfor, brukes uttrykket «dyrtid», og det var virkelig dyrtid i 1916. Fra 1914 til 1916 sank kroneverdien med 27%, eller sagt med andre ord: De arbeiderne som ikke hadde fått dyrtidstillegg, hadde i løpet av to år fått lønna redusert med mer enn ¼. I bedrifter som hadde tariffavtale, ble det i disse årene forhandlet om dyrtidstillegg, men slike forhandlinger oppnådde altså ikke arbeiderne på Sørumsand Trævarefabrik.

Det var en enorm prisøkning på viktige varer. Enkelte forbruksvarer ble rett og slett borte fra butikkene, og da oppsto det svartebørspriser. For mange sto kampen om det daglige brød, og da rettet harmen seg mot dem som man mente gjorde maten dyrere, ikke minst bøndene, og mot myndighetene som brukte svært lang tid på å sette i verk tiltak. Det ble ikke innført rasjonering

på vanlige forbruksvarer før i 1918. «Dyrtida» virket derfor til å tilspisse klassekampen og radikaliserer arbeiderbevegelsen.

Kilder:

Horgen, J. E.: Sørums bydebok, b. 3.
Akershus Socialdemokrat (Akershus Arbeiderblad), flere nummer i 1916 og 1917.
Glommendalens Socialdemokrat (Glom-

dalen), 1916.03.09
Arbeidernes faglige Landsorganisation: Beretning for aaret 1916.
Furre, B.: Vårt hundreår, Samlaget 1991.
Statistisk sentralbyrå: Konsumprisindeksen.

I artikkelen blir det opplyst at tomtearbeidernes lønn da streiken brøt ut, varierte fra 22 til 35 øre pr. time. Omregnet til våre dagers kroneverdi var en krone i 1916 lik 39,85 omregnet til 2016-kroner, men to år tidligere, i 1914 var verdien av en krone 54,52 i 2016-kroner.

Hvis vi sier at tomtearbeiderne i gjennomsnitt tjente 30 øre pr. time, vil det si at de i 1916 tjente kr 11,95 pr. time regnet i våre dagers pengeverdi, mens de to år tidligere hadde hatt en lønn som tilsvarte kr. 16,35 pr. time.

Jeg vet ikke hvor mange timer de arbeidet pr. dag, men antakelig var det 10 timers dag, eventuelt 12. Med ti timers dag var daglønnen kr. 3,00, mens de tjente kr. 3,60 hvis de arbeidet 12 timer.

Gjennomsnittlig ukelønn for tomtearbeidere blir da kr. 18,00, eventuelt kr. 21,60 for 12 timers dag. Omregnet til dagens kroneverdi tilsvarende 18 kroner ca. kr. 72 pr. uke.

En del arbeidere som arbeidet ved sag- og høvelmaskiner tjente nok en del mer enn tomtearbeiderne. Da det ikke var noen tariffavtale ved bedriften, kan en også regne med at en del arbeidere fikk lønna fastsatt individuelt.

Noen eksempler på matvarepriser i 1916: 1 liter melk 25 øre, 1 kg poteter 13 øre, 1 kg havregryn 55 øre, 1 husholdningsbrød (rug) 40 øre, 1 kg hvetemel 47 øre.

Kulturfestivalen 'Høstdråper' 14. oktober på Vølneberg

Av Dag Winding-Sørensen

Vølneberg Gamle skole, som er hedret med Norsk Kulturarvs kvalitetsmerke Olavsrosa, er Historielagets hjertejern. Da tunet sto for fall i 1980, tok fremsynte mennesker i bygda initiativ til bevaring. Tunet ble sikret av historielaget i 1984. Sammen har Vølneberg Vel og Historielaget ivarettatt bygningene og skapt nytt liv. Nå fremstår Vølneberg gamle skole som et senter for Sørums skolehistorie, der bygdas skoleelever på 4. trinn siden 2000 har deltatt på «En gammeldags skole» hver vår – en aktivitet både lærere og elever ser frem til.

En av mange planer Historielaget har syslet med, er å videreutvikle Vølneberg gamle skole til et skolehistorisk senter. Styret har arbeidet målrettet for å sikre undervisningsmateriell fra Sørumskolene etterhvert som det blir utdatert. Det er en krevende oppgave, som innebærer et tett samarbeid med kulturbevisste lærere og skoleledelse. Resultatet kunne nok ha vært bedre om oppgaven var mer målrettet. Uansett har Historielaget opparbeidet seg en betydelig beholdning av skolemateriell, som ellers ville ha gått tapt.

Det innebærer at Historielaget i dag har en stor samling av undervisningsrelaterte gjenstander på lager. Vi mangler egnede lokaler for å gjøre samlingen tilgjengelig for publikum. En drøm var at Nordli kunne bli Historielagets hovedsete.

Så kommer reformasjonsjubileet i 2017, en 500 års markering av Martin Luthers teser mot avlatshandel. Sørums kirkelige fellesråd samler seg om å løfte frem omveltningen i en symbolsk ramme av dalende dråper – Høstdråper – Sørums nye kulturfestival. En av disse dråpene falt på Vølneberg gamle skole lørdag 14. oktober – til Historielagets store glede.

Styret tok på seg å forberede arrangementet på Vølneberg. Ingen ringere enn biskop emeritus, Tor Berger Jørgensen, og professor i norsk kirkehistorie, Hallgeir Elstad, skulle belyse hva bruddet med den katolske tro betød for Norge, og hvilken betydning reformasjonen hadde for skolebevegelsen. Historielaget bidro med et utvalg av sitt undervisningsmateriell.

Som lærer tar Elin Mørk oppgaven seriøst og arbeider seg gjennom Historielagets skoleboksamling. Til manges overraskelse henter hun frem det ene klenodiet etter det andre; familiebibler, postiller, den lille og den store katekisme – flere mer enn 200 år gamle eksemplarer. Fra tidlig 1800-

Foredrag om Reformasjonen på Vølneberg gamle skole.

tall finner hun gryende faglitteratur innenfor flere felt, inntil mer kjente skolebøker legges til som leseverk av Nordal Rolfsen og Torbjørn Egner – i tillegg til historie, geografi, matematikk og heimstadiære.

Høstdråpen på Vølneberg begynner Elin Mørk å øse av fra kateteret i den gamle skolen, og innfører en lydhør forsamling i skolens historie, og i historielagets arbeid og håp, - før boksamlingen introduseres. Derefter beveger de 40-talls fremmøtte seg over til nyskolen hvor det serveres kaffe og kringler, før Tor Jørgensen tar oss med tilbake i de store omveltningene som ble utløst av Luthers motstand mot avlatshandel, endte med katolisismens fall i Norge og enevoldskongens maktgrep på det dansk-norske riket.

I den etterfølgende pausen leder Hallgeir Elstad forsamlingen med til boksamlingen påny, og gir oss en innføring i hvilke klenodier historielaget disponerer. Derefter, via servering av mer kaffe og kringler i nyskolen, fører

han oss gjennom den gryende utvikling av skolevesenet i landet, med den lille katekismen i hånd, forteller om prest og klokker, omgangsskolelærere og andre som skal ivareta den oppvoksende slekts boklige lærdom i de påfølgende sekler, frem til fastskoleordningen som Vølneberg gamle skole er et håndfast eksempel på fra 1864.

Kulturfestivalen Høstdråper har gitt Historielaget en anerkjennelse, og Vølneberg gamle skole en egenerkjennelse som vi ikke har maktet å sette ord på tidligere. På Vølneberg disponerer Historielaget verdier for fellesskapet som Høstdråper har løftet frem.

Vi skylder Sørums kirkelige fellesråd, Tor Jørgensen og Hallgeir Elstad stor takk for å løfte Vølneberg gamle skole frem i lyset. Styret i Blaker og Sørums Historielag har en stor oppgave i å forvalte Vølneberg gamle skole for fellesskapet. Sørums kommune har en unik mulighet til å sikre at disse verdiene vil skinne.

Julelunsj på Ålgård 2017

I flotte omgivelser både ute og inne ble årets julelunsj for Historielagets frivillige avholdt på Ålgård i Lørenfallet lørdag 11. november. Drøyt 60 personer bidro til å skape hyggelig førjulsstemning, godt hjulpet av dyktig vertskap og nydelig mat.

Svein Sandnes kåserte med innlevelse og store kunnskaper om Lillestrøms historie fra 1850-åra og frem til i dag, og det var ikke til å komme vekk fra at mange lærte noe nytt om Lillestrøm denne dagen. Etterpå fikk han overrakt blomster, og et diplom på (tidligere tildelt) æresmedlemskap i

Historielaget. Æresmedlemskap og honnør ble også gitt til Historielagets tidligere nestleder Gro Langeland og tidligere leder Dag Winding-Sørensen, til velfortjent applaus fra salen. Alle har de gjort en stor innsats for ivaretagelse av vår kulturarv gjennom mange år.

Valgfaget Levende kulturarv

Valgfaget Levende kulturarv har siden sist hatt Kjenn din bygd-tur tidlig i skoleåret (Blaker og Sørums Historielag stilte med guide Gro Langeland) og valgt prosjekt/tema for gruppearbeid.

Historielaget fikk dessuten anledning på Høstmøtet til Romerike Historielag 12. oktober til å fortelle andre lokallag om dette samarbeidet, og oppfordret til å drive litt lobbyvirksomhet i sine respektive kommuner for at dette faget kan bli satt opp andre steder. «Jeg er opptatt av at elevene får velge selv hva de ønsker å jobbe med for at de skal få et eierforhold til det,» sier lærer Mette

Pedersen på Frogner skole. «De jobber veldig selvstendig og har mulighet til å jobbe borte fra skolen hvis de trenger å fotografere noe eller intervjuer noen. Nesten alle fra fjoråret er med i år og de sier at det er det beste valgfaget fordi de lærer så mye nytt om kommunen sin.» Måtte flere skoler se verdien av slike fag.

Historielaget deltar på årets Julemesse på Vølneberg 10. desember

Årets julemarked og familiedag på Vølneberg skole går av stabelen 10. desember kl 12:00-16:00. Det blir underholdning og aktiviteter både ute og inne. Historielaget selger bøker i gamleskolen, og Elin Mørk forteller om juleforberedelsene før i tiden i den gamle skolestua.

Les mer på www.opplevsorum.no.

VELKOMMEN TIL EKTE FØRJULSSTEMNING!

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Økland
Sørumsand

 **Akershus
Energi**

 idé Vi tar hånd om
ditt budskap og sørger
for at det blir sett!
X-idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

 T&B Hansen
Installasjon AS

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Blaker og Sørum Historielags Kalender 2018

34. årgang av kalenderen vår er nå i salg! Støtt arbeidet vårt ved å kjøpe den fine kalenderen til den nette sum av kroner 50,- Flott julegave er den også.

Tema denne gang er 'fremkomstmidler', og det er en variert samling av bilder fra våre arkiver. Kalenderen selges av medlemmer rundt i Sørum, i tillegg selges den hos T&B Hansen Installasjon og på Best i Blaker.

Takk til kalenderkomiteen som også i år har bestått av Kåre A. Bøhler, Åge Monsrud, Elin Mørk og Anders Henriksen. Vi takker også de som har gitt oss tilskudd til trykkeutgiftene: Blaker Sparebank, Åge Monsrud Graving og Transport og T&B Hansen Installasjon AS.

Har du ikke fått tak i denne tradisjonsrike kalenderen enda, så ta kontakt med en av disse: Kåre A. Bøhler, tlf. 938 76 365, Njål Foss, tlf. 414 51 456, Dag Winding-Sørensen, tlf. 995 43 747, Gro Langeland, tlf. 905 36 588.